Gris men inte *Svin*?

Av Henrik Williams

Enligt Lena Peterson (2007 s. 272) är det runnordiska *Svæinn* med sina upp till 147 belägg det överlägset vanligaste mansnamnet i Nordens vikingatida steninskrifter, tvåan *Biǫrn* har maximalt 118. Den som vill ha reda på hur många säkra *Svæinn* (*Sven*) det finns kan dock inte nöja sig med detta, vilket skall visas i det följande. Av det maximala antalet belägg måste nämligen tolv föras bort eftersom de sannolikt representerar ett helt annat namn och ytterligare 20 namnbelägg är alltför skadade för att kunna tolkas. Slutligen är ett par runföljder alltför avvikande för att kunna sägas vara säkert tolkade. Sammantaget innebär detta att minst 34 inte kan tas som säkra belägg på *Sven*.

Det betyder dock inte att vi har kvar 113 säkra *Sven*. I ganska många fall återges vokalfonemet nämligen bara med en (ostungen) **i**-runa. Om man läser »runrätt» skulle runföljden **suin** o. dyl. hypotetiskt kunna beteckna mansnamnet **Svin*. Vi har till synes säkra belägg på såväl huvudnamnet som binamnet *Swin* i fornsvenskan (SMPs) och likaså på binamnet i forndanskan (DGP 2 sp. 1109 f.). Därmed skulle saken tyckas vara klar, även om belägg helt saknas i fornvästnordiskan. Om man antar att namnet *Svin* ingick i det vikingatida onomastikonet är det metodiskt mest riktigt att tolka samtliga skrivningar med **suin** o. dyl som representerande detta namn. Då måste vi räkna med 52 belägg på **suin**, vilka av Peterson (2007 s. 214) har förts upp under namnet *Svæinn*. Har alltså *Svin* varit ett så vanligt namn, så frekvent att det skulle hamna på tio-i-topplistan?

Det finns sätt att pröva en hypotes om att ett annat namn än *Sven* döljer sig bakom belägg som **suin** (o. dyl.). För det första skriver Peterson (a.st.) att »[s]amma person avses med beläggen i Öl26, Öl27; U153, U155; U237, U238; U240, U241; U326, U327, DR1, DR3.» Om ortografin verkligen är av sådan vikt som jag påstår borde i dessa sex fall samma personnamn återges konsekvent, d.v.s. *Sven* bör skrivas på likartat sätt när det avser samma person. I fyra av de genealogiskt kopplade fallen visar sig detta också stämma: Öl 26 och Öl 27 **suein**, U 237 och U 238 **suein**, U 240 **suain** och U 241 **sua(i)n**[1] samt DR 1 **suins** och DR 3 **suin**. I U 153 och U 155 är de föregivna

[1] Parenteserna markerar osäkert lästa runor (här ersätter de av typografiska skäl de punkter under bokstaven som brukar användas).

beläggen på *Svæinn* alltför skadade för att kunna jämföras. Även för U 326 **suin** och U 327 **--in** är det svårt att göra en jämförelse eftersom det senare belägget är skadat. Inget talar i alla fall emot antagandet att *Sven* och *Svin* hålls isär.

Ett andra sätt att testa hypotesen är att studera de inskrifter som har signerats av en ristare med namnet *Svæinn*. Jan Axelson (1993 s. 63 ff.) uppför inte mindre än sex ristare med detta namn. Jag kan inte här göra en kritisk analys av materialet utan nöjer mig med att konstatera att förutom i ett fall (se nedan) skrivs ristarnamnet konsekvent **suain**, och diftongen /æi/ betecknas i alla andra ord konsekvent med digrafen **ai** (för vissa till synes avvikande belägg förknippade med U 1149 och Gs 13 se Thompson 1975 s. 112 f.). Det enda undantaget utgörs av U 913 där ristarnamnet skrivs **suin** (jfr **stain** *stæin* (ack.) i samma inskrift). Evert Salberger (1974 s. 56) menar att det kan vara »en och samme Sven» som ristade U 45 och vars signatur han lockande tolkar som **suain iak** med en avslutande stupruna. Men Salbergers sammanställning av U 45 **suain** och U 913 **suin** baserar sig dels på att korset på den senare stenen »påtagligt liknar korset på U 45», dels att »vissa av runorna i signaturen [på U 913] är stuprunor» (1974 s. 55). Det senare är en intressant observation men i sig knappast bevisande och vad beträffar det karaktäristiska »fyrklöverkors» som återfinns på de båda stenarna skall bara anmärkas att det tillhör en av de elva korstyper som Linn Lager (2002 s. 68) har identifierat, vilka av henne kallas typ 4 och förs till stilperiod Pr 4. Korstypen ifråga förekommer flerstädes i landet (a.a. s. 116), bl.a. på den U 45 inte avlägsna U 46 samt på tre västmanländska stenar ristade av Lille och slutligen på U 1011 som varken Sven eller Lille har utfört (enligt attributioner i Samnordisk runtextdatabas). Under Pr 4-perioden är dessutom »benägenheten att efterlikna andra kors som störst» (Lager 2002 s. 107). Korslikheten är därför inget avgörande argument, knappast heller användningen av stuprunor, och såvitt jag vet har inte Salbergers ristarsammanställning godkänts av någon annan, åtminstone ställer sig Magnus Källström (2007 s. 427) skeptisk. Namnet **suin** i U 913 skulle mycket väl kunna tolkas som *Svin* och inget i ristarundersökningen talar därmed emot att namnet *Sven* kunde ha skrivits konsekvent.

En tredje metod att pröva denna möjlighet är en jämförelse av *Sven*-beläggen i den tidiga gruppen oornerade ristningar (angivna som RAK i Samnordisk runtextdatabas) som betecknar äldre /æi/-diftong (eller /ai/) monografiskt. Här skulle det kunna uppstå ett problem att skilja mellan *Sven* och *Svin*. Nu är gruppen ingalunda kronologiskt homogen och inte heller regionalt, men den innehåller som det skall framgå få inskrifter med digrafiska skrivningar. Jag har ur detta material samlat säkert lästa belägg som har tolkats som namnet *Sven* i olika kasus. Jag jämför dessa med belägg i samma inskrift som antingen innehåller stungen **i**-runa, **ʀ**-runa för orundad vokal eller digrafisk beteckning av diftong. I ett fall skrivs namnet **suen** (Sm 13) och är entydigt att tolka som (en ackusativform av) *Sven*. I 17 av de övriga

18 fallen visar det sig till min egen betydande förvåning att ristarna hade tillgång till ortografiska medel för att markera att det inte var fråga om en *i*-vokal:

Ög 147 **suin** : **þa[im]** *þæiR*
Sm 64 **suin** : **eftiʀ** (2 ggr) *æftiR*, **selu** *selu*
Vg 44 **suin** : **eftiʀ** *æftiR*
Vg 103 **suin** : **ʀftiʀ** *æftiR*, **þʀkn** *þegn*
Vg 133 **suin** : **raisþi** *ræisþi*
Vg 192 **suin** : **þena** *þenna*, **eftiʀ** *æftiR*
U 392 **suin** : **kermunr** *GæiRmundr*, **þera** *þæiRa*
U 518 **suin** : **etaþis** *ændaðis*
U 539 **suin** : **betr** *bætr*
DR 1 **suins** : **eftiʀ** *æftiR*, **erik** *Æirik*, **trekiaʀ** *drængiaR*
DR 3 **suin** : **uestr** *vestr*
DR 328 **suin** : **þesi** *þessi*, **ef(t)iʀ** *æftiR*
DR 337 **suin** : **eftiʀ** *æftiR*, **þeʀa** *þæiRa*, **uel** *vel*
DR 384 **suin** : **raistu** *ræistu*, **þaiʀa** *þæiRa*
DR 394 **suin** : **eftir** *æftiR*
DR 403 **suin** : **ketil** *Kætill*, **reistu** *ræistu*, **sten** *stæin*, **eftiʀ** *æftiR*
DR 404 **suin** : **sueni** *Svæini*

Enda undantaget utgörs av DR 277:

× kata × karþi × kuml × þausi × iftiʀ × suin × baluks sun × bunta × sin × saʀ × uas × þiakna × furstr

Kata gærði kumbl þausi æftiR Svæin Ballungs sun, bonda sinn. Sa var þiagna fyrstr.

I denna sistnämnda inskrift har vi inget bevis för att ristaren behärskade konsten att stinga runor för att därmed särskilt skilja mellan mansnamnen *Sven* och *Svin*. Stungna runor är dock ett kännetecken för den period, efter-Jelling, som denna runsten tillhör (DR sp. 999) och de borde därför ha varit tillgängliga för ristaren av DR 277 om det hade funnits behov av dem.

Jag påstår mig ingalunda ha bevisat att det i minst 17 runristningar i stil RAK finns ett namn *Svin*. Jag påpekar bara att ristarna av samtliga dessa inskrifter bevisligen hade kunnat markera att det inte rörde sig om detta namn utan om *Sven*, om de hade velat.

Det framstår naturligtvis som ytterst provocerande att laborera med en tolkning av runföljden **suin** som mansnamnet *Svin* istället för *Sven* eftersom det senare är mycket välbelagt medan det förra bara har lämnat säkra spår i

(sen) fornöstnordiska. Men slutsatsen är enligt min mening tvingande om inte ett av två antaganden gäller.

Det ena antagandet förutsätter att samtida runstensläsare visste vem stenen var rest efter. Det andra antagandet förutsätter att namnalternativet *Svin* var okänt i onomastikonet under runnordisk tid och att det därför helt enkelt inte kunde komma ifråga. Men det första antagandet löser inte problemet för dagens runologer, eftersom vi inte känner de personer som förekommer i inskrifterna annat än när vi undantagsvis har genealogiskt samhöriga texter som gör det möjligt att undersöka hur samma persons namn skrivs på olika runstenar. Vad beträffar det andra antagandet se nedan.

Vi måste acceptera att namns popularitet är oberäknelig och kan variera kraftigt såväl regionalt som kronologiskt. Bland de fyra vanligaste mansnamnen ingår *Biǫrn* och *Ulfʀ*, och *Igull* tillhör de 50 vanligaste med 19 namnbärare (Peterson 2007 s. 272 f.). De två förstnämnda betecknar självklart mer imponerande djur. Men det sistnämnda tolkas etymologiskt som 'igelkott' (a.a. s. 134 m. litt.). Är *Svin* ett namn av den senare typen?

Personnamn som utgår från djuret gris förekommer inte sällan i det fornnordiska materialet, både vad avser antalet olika namn och i vissa fall dessutom deras vanlighet. Vi har fda. *Galt* (DGP 1 sp. 336), också som binamn (DGP 2 sp. 320 f.), fvn. *Galti* (Lind sp. 294 f.), också som binamn (Lind Bin. sp. 97) och fsv. *Galt/Galte* (SMP 2 sp. 144), också som binamn (SMPs) samt fda. *Gris* (DGP 1 sp. 399), också som binamn (DGP 2 sp. 362 ff.), fvn. *Gríss* (Lind sp. 364), också som binamn (Lind Bin. sp. 120) och *Gris/Grise* (SMPs). Vi har också binamnen fvn. *Gylta* (Lind Bin. sp. 127) och *Gǫltr* (a.a. sp. 128) samt det fda. *Orne* (DGP 1 sp. 1051), fsv. *Urne* (Hellquist 1912 s. 97) och fvn. *Sýr* (Lind Bin. s. 377 f.). *Svin* kunde tänkas vara ytterligare ett namn i denna rad.

Men av två skäl tror jag faktiskt inte att *Svin* var ett av dessa namn, åtminstone inte under vikingatiden.

För det första och viktigare finns det ingen parallell till att ett namn som varit extremt vanligt under runnordisk tid så lyser med sin nästan totala frånvaro. Till skillnad mot övriga namn med begränsad spridning i tid och rum skulle *Svin* antas dominera utan att lämna andra spår än senmedeltida belägg i östnordiskan. Detta är förvisso möjligt, men frågan är om det forndanska och fornsvenska namnet *Svin* verkligen är fornärvt. En närmare analys av det halvdussin belägg som på excerptlappar i SMPs har tolkats som huvudnamnet *Swin* visar nämligen att intet enda verkligen är det. I alla fall utom ett (se nedan) rör det nämligen sig om felläsningar av <swni> o. dyl., vilket också i ett par fall sekundärt har indikerats på excerptlapparna. I de två fall där jag inte har kunnat kontrollera beläggen i SMPs kopior av originaldiplom rör det sig om excerpter ur N. R. Brocmans avskrifter från 1700-talet. Man kan förmoda att antingen Brocman eller möjligen excerpisten har läst fel.

Man skall därför inte räkna med ett fornsvenskt huvudnamn *Swin*. Som forndanskt och fornsvenskt binamn är dock namnet väl styrkt, om än bara

HHLG = Handlingar rörande Helga Lekamens gille i Stockholm 1. Gillesboken 1393–1487 jämte bilagor. Utg. av Isak Collijn. 1921. Stockholm. (Acta Convivii Corporis Christi Stokholmis.)
KTb = Kalmar stads tänkebok. Utg. av Ivar Modéer & Sten Engström. Uppsala. 1945–49. (Samlingar utg. av Svenska fornskriftsällskapet. Ser. 1. Svenska skrifter 57.)
Källström, Magnus, 2007: Mästare och minnesmärke. Studier kring vikingatida runristare och skriftmiljöer i Norden. Stockholm. (Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm studies in Scandinavian philology. New series 43.)
Lager, Linn, 2002: Den synliga tron. Runstenskors som en spegling av kristnandet i Sverige. Uppsala. (Occasional papers in archaeology 31.)
Larsson, Patrik, 2003: Ett problematiskt personnamn 3. Till tolkningen av runföljden [ub]lubʀ (Sö 174). I: SAS 21. S. 51–61.
Peterson, Lena, 2007: Nordiskt runnamnslexikon. 5, rev. utg. Uppsala.
Salberger, Evert, 1974: *Suanitu*. En otydd runföljd med ett personnamn. I: NoB 62. S. 44–56.
Samnordisk runtextdatabas, Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet. (http:/www.nordiska.uu.se/forskn/samnord.htm)
Sm = Runristning i SRI 4.
SRI = Sveriges runinskrifter. Utg. av Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien. 1–. 1900 ff. Stockholm.
Thompson, Claiborne W., 1975: Studies in Upplandic runography. Austin, Texas–London.
U = Runristning i SRI 6–9.
Vg = Runristning i SRI 5.
Ög = Runristning i SRI 2.
Öl = Runristning i SRI 1.

UPPSALA
UNIVERSITET

Namn och samhälle 21

Namn från land och stad

Hyllningsskrift till Mats Wahlberg 25 maj 2008